

Regalstämmorna ha nästan alldeles varit ur bruk — ett undantag bildar endast den bekanta fjärrverksstämman »Vox humana», som hör till denna grupp — men ha nu begynt användas ånyo. Några av de vanligast förekommande formerna äro: den vanliga *Regal* med mycket kort och trång cylindrisk uppsats, *Singend Regal* med cylindrisk-konisk form, *Violin-Regal* (*Geigend Reg.*), mycket svag och mild, i tonen lik en mjuk stråkstämman, *Kopf-Regal*, trattformig med dubbelkonisk-halvtäckt överdel, kraftigare, mera kärnfull i klangen, *Singend Kornett* (pedalstämman) med trattformig uppsats. *Rankett* eller *Sordun* är en täckt Regal med två cylindriska rör: ett inre, smalt öppet, och ett yttre, vidare, täckt och försett med ljudhål nedtill, strax ovanför »kopfen». Klangen är mera »grundtonig», brummande, »täckt». *Bärpfeife* är mera mystiskt färgad men något bredare i klangen än Sordunen. Den har vanligen rörflöjtslik eller trekägelformad ljudbägare.

Carl E. Rosenquist.

Uttalande om Alternativa melodier till nya psalmer.

Som dagspressen redan meddelat hava infordrade yttranden inkommit från Musikaliska Akademien och Sveriges Allmänna Organist- och Kantorsförenings Centralstyrelse över de nya alternativa melodierna till Nya psalmer av 1921. Då det för denna tidskrifts läsare torde vara av intresse att få del av dessa yttranden meddelas de här in exstenso. Akademiens utlåtande, som är undertecknat av G. Thulin och O. Morales, lyder:

Förslaget bär glädjande vittnesbörd om det levande intresse, varmed kyrkosången omfattas i Sverige, i det att ett utomordentligt rikt material av såväl kyrkomusiker som lekmän ställts till kommitténs förfogande från alla delar av vårt land. Jämte ett urval av detta omfattande material har kommittén upptagit melodier av äldre ursprung liksom även ett mindre antal melodier ur våra grannländers koralböcker. Det är ett hängivet arbete kommittén nedlagt på sin ansvarsfulla uppgift, vilket akademien skänker sitt livliga erkännande. Då akademien sålunda vitsordar det varma intresse och den samvetsgrannhet, varmed kommittén fullgjort sitt uppdrag, kan akademien emellertid icke bortse från att dessa förtjänster ej alltid äro parade med nöjaktig förtrogenhet med ämnet och en på djupare koralforskning grundad historisk sakkunskap inom ett område, som erbjuder ett så överrikt material, vilket i större omfattning borde anlitas i stället för nykomponerade koraler av jämförelsevis underordnat värde.

Vid granskning av förslaget finner akademien anledning att erinra om vissa betänkligheter akademien redan givit anledning åt i sitt utlåtande över 1920 års koralboksförslag. Det gäller upptagandet till bruk vid

den allmänna gudstjänsten av melodier, främmande för den särskilda art av tonkonst, som benämnes kyrkomusik, och i saknad av den värdiga stil, som anses överensstämma med begreppet protestantisk koral, d. v. s. församlingssång, sådan den sedan gammalt utbildats inom den lutherska kyrkan. I och för sig kunna dylika mera profana melodier äga stort musikaliskt värde, såsom vissa äldre folkvisor och en del nya kompositioner i fri stil, men akademien vill på det bestämdaste hävda, att dylika melodier sakna berättigande i ett verk, avsett för högmässobruk. Kommittén har betecknat en del av melodierna ur Koralbok till nya psalmer av 1921 såsom icke lämpade för högmässa. Också i föreliggande förslag synas förefinnas melodier, ej blott olämpliga för högmässa utan av tvivelaktigt värde även för varje annan form av allmän gudstjänst.

Akademien vill dock ej fränkänna melodierna till många av de andliga sånger, som skänka uppbyggelse och glädje åt stora delar av vårt folk, musikaliskt värde och melodiskönhet, även om de på grund av sin karaktär ej lämpa sig för högmässan, men väl ha sin betydelse för det religiösa livet i övrigt. Att i en särskild samling bevara melodierna till dessa andliga sånger, varav ett flertal kunna hämtas ur såväl Koralbok till nya psalmer av 1921 som ur föreliggande förslag till alternativa koraller, finner akademien, i likhet med vad som även på andra håll förordats, vara ett uppslag, värt att beakta. Att däremot förläna vissa av dessa dikter av ofta mera profan karaktär en kyrklig prägel genom att kläda dem i en artificiell ålderdomlig dräkt finner akademien icke överensstämma med den smak och stilkänsla, som bör utmärka den protestantiska koralen.

Såsom en allmän anmärkning torde böra framhållas, att ett flertal av de nya alternativa melodierna knappast innebära en fullgod ersättning för de förutvarande. Däribland må framhållas 560 i stället för den gamla hugenottmelodien av 1521, 534 som alternativ för den Rudinska melodien, 576 i vek folkviston till den av kamp och strid präglade texten, redan karakteristiskt tonsatt av I. Widéen, vilken melodi tyvärr nedtransponerad ett tonsteg, återfinnes som 543, visserligen ej i koralstil, men ypperligt företrädande den andliga sången; såsom en överloppsgärning synes även den nya melodien till 584, då 1921 års koralbok till denna text erbjuder en melodi, som med obetydlig revidering av harmoniseringen är fullgod; detsamma gäller 593, vars originalmelodi är att föredraga, och 603, som ej kan mäta sig med 1921 års koralboks 603 a; vidare 605, ett överflödigt alternativ med hänsyn till den för texten vida lämpligare särdeles vackra folkmelodien i nyssnämnda koralbok, dessutom i likhet med 581 och 594 onödigt monotont i rytmiskt hänseende på grund av den tillämpade tretakten; 625 kunde med fördel ersättas med 106 i 1921 års koralbok liksom den vackra melodien till »Den signade dag», 424, borde vara självskriven till 658. De alternativa melodiernas syfte att ersätta förutvarande undermåliga eller mindre lämpliga melodier har även i andra fall icke blivit fyllt på grund av de nya melodiernas egen olämplighet, såsom 601 med dess artificiella kyrkoton och 651. Även om man vid den harmoniska behandlingen av en del koraller måste resignera inför bristen på skapande fantasi hade man gärna åtminstone sett

den rent tekniska skickligheten kommit mer övertygande till uttryck. Sålunda bliva även goda melodier lidande på denna harmoniska torf-tighet och valhändhet, exempelvis 502 med dess stela sekvenser, 507, 525, typisk för benägenheten för arkaisering, i föreliggande fall en ren dur-melodi, som erhållit mixolydisk omklädnad, 560 och 612 med dess tre gånger upprepade slutfall på samma sextackord. Såsom undermålig både beträffande melodi och harmoni måste betecknas 547. Anmärkningsvärt är det sätt, varpå den ädla Crügermelodien 667 blivit förvanskad. En dylik behandling skulle, om det gällt ett nutida verk, betraktats som ett otillbörligt ingrepp i författarrätten. Det torde kunna ifrågasättas, huruvida den gregorianska antifonen 562, med all uppskattning av dess för-nämlighet, är lämplig som församlingssång; helt visst är Crügers melodi här vida användbarare. Ändringsförslaget till 563 är ett överflödigt avtryck ur 1921 års förslag. Den i och för sig välfunna melodien till 654 torde komma att föra en hopplös kamp mot »Home, sweet home», liksom den nya vackra 598 »Närmare, Gud, till Dig» i förhållande till sin popu-lära föregångare.

Med ovan gjorda förbehåll torde förslaget till alternativa koraler lämna den andliga sången ett värdefullt tillskott av nyare och äldre melo-dier, lämpade för den allmänna gudstjänsten, liksom även melodier till folkliga sånger av religiöst innehåll, väl ägnade att intagas i en officiell andlig sångbok, vars utgivande akademien anser skulle vara en synner-ligen stor betydelse för det religiösa livet i vårt land.

Centralstyrelsen för Sveriges Allmänna Organist- och Kantorsföre-ning anhåller i sin skrivelse först »att få till Eders Kungl. Maj:t framföra sin underdåniga tacksamhet för att Eders Kungl. Maj:t på sätt som skett täckts tillmötesgå Centralstyrelsens i underdånig skrivelse av den 1 juli 1931 i ärendet gjorda framställning. Även om de i bemälda uttalade önskemålen icke blivit helt tillgodosedda är det dock Centralstyrelsens åsikt, att ett nådigt bifall till det av de sakkunniga inlämnade förslaget skulle, i trots av de brister, som enligt Centralstyrelsens mening vidlåda detsamma, i ej ringa grad verka befrämjande på den svenska församlings-sångens utveckling.

Som ett generellt omdöme rörande de föreliggande melodierna kan sägas, att så gott som samtliga melodier äro hållna i den värdiga, kyrk-liga stil, som av ålder präglat musiken i den svenska kyrkan. I varje fall torde från kyrklig synpunkt intet kunna anmärkas mot någon av de melo-dier, som här framläggas.

Huruvida de nyanskaffade melodierna i allmänhet äro av sådant värde, att de hava utsikt att komma till mera allmänt bruk i försam-lingarna, är det ännu vanskligt att yttra sig om. Beträffande några av melodierna skulle Centralstyrelsen dock redan nu våga uttala sig.

Melodien 576 (Ingen hinner fram till den eviga ron) torde lätt bliva församlingens egendom. Detsamma kunna sägas om 585 (Kärlek från vår Gud) och 589 (Ängsliga hjärta). Melodien 625 (Pärlor sköna) är säkert värdefullare än de melodier, som tidigare använts till ifrågavarande text.

Den melodi i gregoriansk stil och form, som införts under n:r 562

(Helige Fader, kom och var oss nära), torde knappast komma att slå igenom som församlingssång. Centralstyrelsen håller före, att förslaget ifråga om detta nummer saknar praktisk betydelse, då den redan tillgängliga och i församlingarna nästan allmänt kända Crügermelodien fyller alla anspråk på såväl värdighet som sängbarhet.

Till n:r 667 (Tänk när en gång) har föreslagits Crügers melodi 481 i koralboken. För att få melodien lämpad till textorden har man vidtagit den åtgärden att väsentligt förändra andra och tredje fraserna, en godtycklighet, som icke torde kunna försvaras därmed, »att melodien som sådan på ett utomordentligt sätt sluter sig till texten i n:r 667». Ett dylikt förfarande kan leda till betänkliga konsekvenser och bör icke ens i nödfall förekomma. En annan melodi borde hava anskaffats.

Att den av Richard Norén upptecknade västgötaformen av melodien till nävervisan, 673 (Eja mitt hjärta), föreslagits, torde i vida kretsar komma att hälsas med glädje.

De sakkunnigas förslag att vissa av de i 1921 års koralbok intagna melodierna icke böra förekomma vid högmässan biträder Centralstyrelsen på det livligaste. Ifrågavarande melodier äro oförenliga med svensk kyrkomusik och inverka enligt vår mening störande på högmässans glädje och högtidlighet.

I anslutning till det anförda får Centralstyrelsen i underdånighet hemställa,

att ifrågavarande Förslag till alternativa koraler måtte ställas till församlingarnas tjänst för att brukas vid den offentliga gudstjänsten och andra i handboken upptagna heliga förrättningar samt

att Eders Kungl. Maj:ts täcktes bifalla de sakkunnigas förslag att vissa å sid. 31 i betänkandet angivna melodier ur Koralbok till Nya psalmer av 1921 icke böra förekomma vid högmässan.

I stor utsträckning gå omdömena i sär beträffande de nya alternativen. Studerar man exempelvis de yttranden som Musikakademien infordrat av domkyrkoorganisterna och som bifogats Akademiens utlåtande blir man en smula betänksam och undrande var sanningen månne fördölja sig.

Som drastiskt exempel kan väljas omdömena om den enda gregorianska melodien, som upptagits. Musikakademien, som till läsarens oförställda och muntra häpnad klassificerar melodien såsom *antifon* — finner »med all uppskattning av dess förnämlighet, att den är olämplig som församlingssång...» Akademien ansluter sig till den uppfattning, som domkyrkokapellmästare J. Hedar gör sig till tolk för: »Crügers melodi (631) givet att föredraga. Den här meddelade hymnen är av stor skönhet, men svarar föga till texten. Är också olämplig som församlingssång.»

En enahanda ståndpunkt intar Centralstyrelsen för Sveriges allmänna Organist- och Kantorsförening, vilken som sin uppfattning meddelar att »den melodi i gregoriansk stil och form, som införts under 562 — torde

knappast komma att slå igenom som församlingssång. Centralstyrelsen håller före, att förslaget ifråga om detta nummer saknar praktisk betydelse, då den redan tillgängliga och i församlingarna nästan allmänt kända Crügermelodien fyller alla anspråk på såväl värdighet som sångbarhet.»

Domkyrkoorganist G. Harlins omdöme utfaller sålunda: Melodien vacker och omedelbar. Enkel och smakfull harmonisering.

Slutligen domkyrkoorganist C. J. Håkansson: »Undertecknad hälsar med glädje den vackra gregorianska melodien 562. Det torde i detta sammanhang behöva påpekas, att den tid som står församlingarna till buds för provande av koralerna är för kort tillmätt. N:r 562 och andra koraler behöva helt visst bli sjungna en längre tid för att ernå en rättvis uppskattning.»

Dessa melodiers framtida öde kommer att bero av den entusiasm eller brist på entusiasm, varmed de skola föras fram i församlingen.

Självfallet är en sådan spröd hymn, som denna, synnerligen olämplig som församlingssång, där man med församlingssång menar ett menighetens ansträngda försök att överrösta ett orgeltutti av huvudsakligen grötiga 16-fotsstämmor. Den som själv i en stilla bönetimme bedit morgonhymnen »Morgonens rodnad» under denna melodiers toner tänker med fasa på den vandalism en sådan »församlingssång» innebure. — Det voro ej stort bättre än att få höra hymnen arrangerad för dragbasun.

A. Adell.

Gotiskt väsen och gotisk form i orgeln.

Orgelns konstnärliga effekt utgår från dess konstruktiva grundvalar. Orgelns väsen, Geist der Orgel, är arkitektoniskt och kan i denna bemärkelse fattas som gotisk. Gotiken är som stil begränsad till en särskild period under medeltiden, men dess väsen och karaktär gör sig påmint mer än en gång i konsthistorien. Den uppenbarar sig i antiken, i medeltiden och i nyare tids konst.

Orgelns arkitektur beror på tonpelare, inneslutna i den metall, som formas till orgelpipor. Varje pipa avspeglar tonpelarens musikaliska funktion.

Man kan spåra ett sammanhang mellan pelaren i arkitekturen och pip-pelaren i orgelarkitekturen. Kapitålet markerar den punkt, där funktionen av bärande och burna delar mötas. Kapitälkärnans form harmoniserar med pelarens bärkraft liksom orgelpipans labium, uppskärningen, står i propotion till pip-pelarens genomskärning, bestämd för tonens bärighet. På gränsen mellan den koniska pipfoten och den pelarlika pipkroppen markerar labieringen den funktionella effektiviteten av relationerna mellan labium och tonpelare. Jag ber mina